

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI**

**YANGI O'ZBEKISTON: FAN,
TA'LIM VA INNOVATSIYA
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA
ILMIY-TEXNIK ANJUMAN
MATERIALLARI TO'PLAMI**

**9-10-APREL
2024-YIL**

WWW.JBNUU.UZ

INFO@JBNUU.UZ

[JBNUU.UZ](https://www.instagram.com/jbnuu.uz)

[JBNUU.UZ](https://www.facebook.com/jbnuu.uz)

[@UZMUJIZZAXFILIALI](https://www.telegram.me/uzmu_jizzax_filiali)

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON
MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**YANGI O‘ZBEKISTON; FAN, TA’LIM VA
INNOVATSIYA**
*mavzusidagi Respublika ilmiy-tehnika anjuman materiallari
to‘plami*
(2024-yil 9-10 aprel)

JIZZAX-2024

бала тәрбиесінде кең пайдаланылды. Өзінің мақалдарында туған жер, ел – отанды аса жоғары бағалап ардақтаған халық енді оларды қорғау әрбір ер – азаматтың басты борышы деп біледі. Ел талап, ойран салуды көздеген шапқыншы жау болса, оған қарсы аттану, қасықтай қаны қалғанша, ақтық демі біткенше алысу, сөйтіп дұшпаннан Отанды қорғап қалу халқын сүйген әрбір ер жігіттің азаматтық борышы болатындығын көрсетеді. «Жат елдің жақсысы болғанша, өз еліңнің сақшысы бол», «Елін сүйген ер болар» деген мақалдар осының айғағы. Халық мақалдары ел қорғау, басқыншы жауды талқандап жену жолында ерлік жасаған, қара қылды қақ жарған, қиядан тартып жол салған, жау қамалын қиратқан, табан тірескен айқастарда тайсалып тартынбаған жігіттерді ардақтайды, абыройлы атақ пен даңққа бөлейді. Олардың халық сүйсінген ерлік істерін кейінгі ұрпаққа үлгі етеді.

Қорыта келе Отаншылдық, ел – жұртын сүю, азаматтық борышын атқаруға болатын халықтық рухани құндылықтың бірі – ар – намыс. Бұл – борышты атқаруға итермелейтін әлеуметтік күш. Осы тұрғыдан алғанда ар – намыс қазақ халқының бойына туа біткен ұлттық әлеуметтік - психологиялық ерекшелік болмысы және ол азаматтық елін, жерін, тілін сүюге отандық ойлау жүйесінің негізі болмақ. Сондықтан баланың жасынан ар – намысын қалыптастыру үшін халықтық ертегілердің, ер – азамат бейнесін сомдап, үлгі етіп, мақтанышын, ерлігін мадақтап тәрбиелеудің маңызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі;

1. М. Ғабдуллин «Ата-аналарға тәрбие туралы кеңес» - Алматы, 1999.
2. Педагогика. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. – Алматы, 2004.
3. Әбенбаев С. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы:Дарын, 2004.
4. Жарықбаев Қ., Табылдиев Ә. Әдеп және жантану. Атамұра, 1994.
5. Жарықбаев Б.Қ., Қалиев С.К. Қазақ тәлім-тәрбиесінің антологиясы – Алматы: Рауан, 1994.

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA TARBIYAVIY ISHLARNI AMALGA OSHIRISHDA AMALIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

Ernazarova Munisxon Jo'raqulovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish va boshqarish, tarbiya jarayonida sinf rahbari, direktor o'rinbosari va direktorning vazifalari, tarbiya jarayonini tashkil qilish metodlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tarbiya, tarbiya metodlari, tarbiyaga rahbarlik qilish, ta'lim turlari, maktab,ota-ona.

Abstract: This article analyzes the organization and management of educational work in secondary schools, the duties of the class teacher, deputy director and director in the educational process, methods of organizing the educational process.

Key words: upbringing, upbringing methods, upbringing guidance, types of upbringing, school, parents.

Bugungi kunda umumta'lim maktablarining yuqori sinflarida tarbiyaviy ishlar muayyan tizim asosida tashkil qilinmoqda. Ustoz murabbiylar tomonidan dars jarayonlarida, ota-onalar tomonidan esa oilada bajariladigan tarbiyaviy vazifalarga qo'shimcha ravishda ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari, sinf rahbarlari o'quvchilarning barkamol inson bo'lib tarbiyalanishlariga o'z hisssalarini qo'shmoqdalar. Tarbiya ijtimoiylashuv mahsuli ekanligini hisobga olsak, ularning rahbarligi va nazorati ostida sinf jamoalari ijtimoiy hayot tajribasini to'plamoqdalar, ijtimoiy axloq normalarini egallamoqdalar, o'z a'zolaridan har tomonlama kamol topgan va tarbiyalangan, mehnatga va ko'p millatli yangi O'zbekiston davlatini himoya qiladigan barkamol avlodni shakllantirmoqdalar.

Maktabdagi tarbiya jarayoniga rahbarlik qilishda sinf rahbarlarining tarbiyaviy faoliyati alohida o'rin tutadi. Sinfda tarbiyaviy ishning asosiy vazifasi sifatida har bir o'quvchi bilan shaxsning kamol topishiga faol ta'sir etadigan muhit yaratadi. Sinf maktab o'quvchilarining axloqini nazorat qiladi, ayrim o'quvchilarning xatti-harakati va faoliyatlari doirasida jamoatchilikning fikrini shakllantiradi.

Maktab direktori maktabda olib boriladigan tarbiyaviy ishning yuksak darajasini ta'minlashi uchun eng yaxshi o'qituvchilarni sinf rahbari etib tayinlanishiga asosli va puxta o'ylab yondashishi talab etiladi. Maktab faoliyatiga rahbarlik qilar ekan direktor tarbiyaviy jarayonda uzluksizlik va izchillik tamoyillarini amalga oshirib, tarbiyaviy ishlarda boshlang'ich va o'rta sinflar orasidagi izchilikka rioya qilinishiga alohida e'tibor berishi maqsadga muvofiq. Shu maqsadda maktab direktori I-III sinf o'qituvchilari va sinf rahbarlarining o'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasini yaxshi bilishlari va kelgusi ishlarda mana shu darajani ko'tarishga yo'naltirilgan tizimni yaratishi, sinf murabbiylari uchun munosib pedagogik shart-sharoitni yaratishga mas'ul hisoblanadi.

O'quv sinfida sinf rahbarlarining qo'nimsizligi o'quvchilarning tarbiyasi va fanlarni o'zlashtirishiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Kuzatishlarimiz natijasida, amaliyotda sinf rahbarlari ko'p hollarda 2-3 yilda almashtirilishi ma'lum bo'ldi. Tarbiya jarayoni muayyan tizim va tarbiya metodlarining izchillikda tashkil qilinishi natijasida o'z samarasini beradi. Yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonunda (2020 yil 23 sentyabr) umumiy o'rta ta'lim quyidagi 3 ta bosqichdan iborat ekanligi belgilangan:

- boshlang'ich ta'lim (I-IV sinflar);
- tayanch o'rta ta'lim (V-IX sinflar);
- o'rta ta'lim (X-XI sinflar).

Mazkur bosqichlar umumiy o'rta ta'limning o'z ichida muayyan burilish davrlarini belgilaydi. Boshlang'ich ta'lim ta'lim oluvchilarda umumiy o'rta ta'limni davom ettirish uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim, malaka va ko'nikmalar asoslarini shakllantirishga qaratiladi. Tayanch o'rta ta'lim esa o'quv dasturiga muvofiq ta'lim oluvchilarga bilim, malaka va ko'nikmalarining zaruriy hajmini beradi, ularda mustaqil fikrlash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'rta ta'lim o'quv dasturiga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalar o'zlashtirilishini, shuningdek, ta'limning keyingi turi tanlanishini hamda yuqori malaka talab qilinmaydigan kasblar egallanishini ta'minlaydi.

Shunga muvofiq, umumiy o'rta ta'limda sinf rahbarlarining almashtirilishiga zarurat bo'lsa, mana shu davrlar oralig'idagina almashtirilishi maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. Umuman olganda esa, sinf rahbari I-IV sinflarida boshlang'ich sinf o'qituvchisi va V-XI sinflarda bitta

o'qituvchi tomonidan olib borilishi o'quvchilarning ta'lim va tarbiyadagi samaradorlik ko'rsatkichlarini ta'minlaydi.

Sinf rahbarlarini har qaysi parallel sinflarda direktor o'zining kundalik ishida tayanishi va ular tajribasi asosida yosh tarbiyachilarni o'rgatishi mumkin bo'lgan ancha tajribali tarbiyachilar bo'ladigan qilib taqsimlashi maqsadga muvofiqdir. Bordi-yu buni amalga oshirish mumkin bo'lmasa, direktor bunday kadrlarni tarbiyaviy ishga moyilligi va qiziqishi bo'lgan yosh sinf rahbarlaridan tayyorlash uchun qayg'urishi lozim.

Direktor va tashkilotchi tarbiyachilar qanday ishlayotganlari, tarbiyada umumiy natija nima hisobiga qo'lga qo'lga kiritilayotganiga sira befarq qaray olmaydilar. Shu sababli sinf rahbarlariga muntazam yo'l-yo'riq ko'rsatib borish direktor ishiga qo'yiladigan eng muhim talablardan biridir. Direktorning tashkilotchi bilan birgalikda oldindan qachon va qanday yo'l-yo'riq ko'rsatishini o'ylab olishi juda muhim, chunki sinf rahbarlariga berilgan yo'l-yo'riq ularga hamisha amaliy yordam ko'rsatishi zarur. Bu ishga har bir o'quv yili boshida, o'quv choragi yoki yarim yillik boshida ayniqsa e'tibor beriladi.

Pedagoglarning tarbiyaviy ishiga rahbarlik qilishdagi o'ziga xoslik maktab tiplari (boshlang'ich, tayanch o'rta, o'rta), ularning ish sharoiti (shahar, massiv, qishloq) hamda tarbiyachilarning malakalari bilan belgilanadi. Ba'zi hollarda direktor sinf jamoasi, sinf faollari, sinf sardorlari bilan amaliy ishlashni ko'proq o'rgatadi, individual ishga e'tibor beradi. Bu ish seminar, vebinar, ochiq tarbiyaviy mashg'ulotlar, tarbiyaviy masalalarga oid pedagogik adabiyotlarga umumiy tushuntirishlar, pedagoglar ishlab chiqarish jamoalari va keng ota-onalar jamoatchiligi vakillarnining birgalikdagi kengashlari ko'rinishlarida olib boriladi. Boshqa hollarda tarbiyachilar faoliyati bilan olib boriladigan ishning jamoa shakllariga e'tibor beriladi, qo'shimcha ravishda sinf rahbarlari va guruh faollari yig'ilishlari o'tkaziladi, ular uchun treninglar uyushtiriladi, alohida tartibda tarbiyaviy masalalar yuzasidan individual topshiriqlar beriladi va hokazo.

Maktablarda tarbiyaviy faoliyatga rahbarlik qilishining muvaffaqiyati ko'p jihatdan direktor va uning o'rinbosarlari tashkilotchilik qobiliyatlariga bog'liq. Tarbiyaviy jarayon metodikasini bilish direktor va tashkilotchiga tarbiyachilar jamoasini ishini yo'naltirishga, ularga zarur ish shakllari va metodlarini o'z vaqtida eslatib turishga, maktab o'quvchilarining faolligi va ular tarbiyasining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Maktab direktori umumpedagogik tamoyillar va o'qituvchining mehnatini ilmiy tashkil etish to'g'risidagi qoidalarga tayanib, maktabda va undan tashqarida o'quvchilar bilan olib boriladigan barcha tarbiyaviy mashg'ulotlar majmuini nazarda tutgan holda pedagoglarning kun va hafta davomidagi mehnat qobiliyatlarini o'rganishi lozim. Tabiiyki, u o'z o'rinbosarlari, sinfdan va maktabdan tashqari ishlar tashkilotchisi, sinf rahbarlari tarbiyachilari va yetakchilar (tarbiyachilar funksiyalarini taqsimlash, tarbiyachilik burchini bajarish uchun nazariy tayyorgarlik va mustaqil tayyorlanish yo'llarini oldindan belgilab olish) mehnatini tashkil qilish va uning dinamikasining o'ziga xosligini ham nazardan chetda qoldirmaydi.

Hozirgi vaqtda ko'pgina maktablarda sinf rahbarlarining tarbiyaviy ishiga rahbarlik qilish vazifasi sinfdan va maktabdan tashqari ishlar tashkilotchisi (to'garak rahbarlari) qo'lga topshirilgan (bir o'rinda maktab direktori tarbiyaviy jarayonga umumiy rahbarlikni o'zi olib boradi., ikkinchi bir holda bu ishga rahbarlik vazifasini butunlay tashkilotchiga yuklaydi). Shuning uchun ham umumiy o'rta ta'lim maktablarida tashkilotchilik qobiliyatiga ega o'qituvchilarning ish hajmi boshqa o'qituvchilarning o'z lavozim vazifalarini yetarli darajada